

Status van de Groenling *Chloris chloris* buiten het broedseizoen in Leek

Klaas Koopman

Over de status van de Groenling in Groningen buiten het broedseizoen is weinig bekend. In *De vogels van de provincie Groningen* (Boekema *et al.* 1983) wordt aan de hand van in de provincie verzamelde waarnemingen vermeld dat de Groenling het gehele jaar voorkomt en wintergast in vrij groot aantal is. De soort zou tot in november doortrekken, terwijl de voorjaars trek plaats zou vinden in maart en april. Overwinterende groepen zouden aanwezig zijn van november tot maart. Met betrekking tot trek en overwintering ontbreekt de onderbouwing door waarnemingen en (literatuur-)verwijzingen. Kennelijk zijn dit aannames wegens gebrek aan voldoende materiaal. Ook in de *Vogelatlas van de provincie Groningen* (van den Brink *et al.* 1992) worden weinig nieuwe gegevens aangevoerd. Nu worden april en oktober als de belangrijkste doortrekmaanden genoemd. Wel blijkt de soort het gehele jaar in een groot deel van de provincie aanwezig te zijn met een piek in december en januari.

Sinds mijn vestiging in Leek heb ik bijgehouden welke vogels in mijn tuin voorkomen en heb ik getracht zoveel mogelijk van deze vogels te vangen voor ringonderzoek. Met de Koolmees is de Groenling de talrijkst voorkomende soort. In dit artikel worden de verzamelde gegevens van de Groenling nader uitgewerkt.

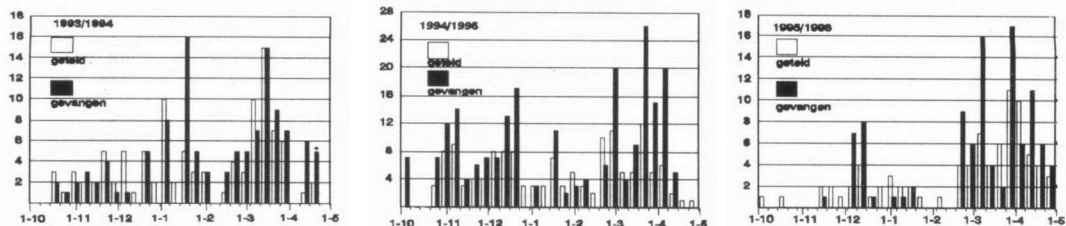
Gebiedsbeschrijving

In de zomer van 1988 hebben wij onze huidige woning laten bouwen en we hebben die in november van dat jaar betrokken. Aan twee zijden grensde de woning aan bestaande bebouwing van circa tien jaar oud, aan de overige twee zijden aan nog onbebouwd grasland waar binnen enkele jaren daarna ook woningen zijn gebouwd. De buurt is ruim opgezet met kavelgroottes van rond 1000 m². De achtertuin van mijn woning is 400m² en is aan drie zijden beplant met een strook inheemse bomen en struiken van respectievelijk een, drie en tien meter breed. Het beheer is erop gericht de hoogte van de begroeiing te beperken tot maximaal 2½ meter met een aantal hoger opgaande elementen. Sinds enkele jaren is hierdoor sprake van stabiliteit in de aard en omvang van de begroeiing. De rest van de achtertuin bestaat uit een gazon.

Materiaal en methode

Van begin oktober tot eind april is steeds wanneer ik thuis was gekeken hoeveel Groenlingen aanwezig waren in de tuin. Het maximum aantal per week is genoteerd. Daarnaast werd met een tweetal mistnetten en een zeefval geprobeerd zoveel mogelijk Groenlingen te vangen. Door de windgevoeligheid van mistnetten kon dit vangmiddel vaak niet gebruikt worden. De zeefval werd dagelijks (ook op de dagen waarop niet werd gevangen) voorzien van zonnebloempitten als lokvoer. In de praktijk werd circa twee dagen per week gevangen plus in oktober en vanaf februari soms 's morgens vóór en 's avonds na werktijd. Daar in de eerste jaren de begroeiing van de tuin nog in ontwikkeling was en de tellingen niet altijd volgens dezelfde methode gebeurden, zullen in een aantal gevallen alleen de gegevens van de jaren 1993-94 - 1995-96 worden gebruikt.

Van de gevangen vogels (zowel ongeringde als reeds geringde) werden geslacht en waar mogelijk leeftijd bepaald. Hierdoor worden in dit artikel alle leeftijdsklassen (volgroeid, oud en jong) samengevoegd. Verder werden van alle gevangen vogels vleugellengte (maximale lengte) en gewicht bepaald. Westphal (1981) vond overigens binnen hetzelfde geslacht geen

Figuur 1. Aantallen getelde en gevangen Groenlingen per week in een tuin in Leek. a: 1993-94, b: 1994-95 en c: 1995-96.

verschillen in de gewichten van oude en jonge vogels.

Terugmeldingen van geringde Groenlingen werden gebruikt om herkomst van de vogels te bepalen. Door de ring- en vindgegevens van elders geringde vogels om te draaien konden deze terugmeldingen ook behandeld worden als terugmeldingen van in Leek geringde vogels.

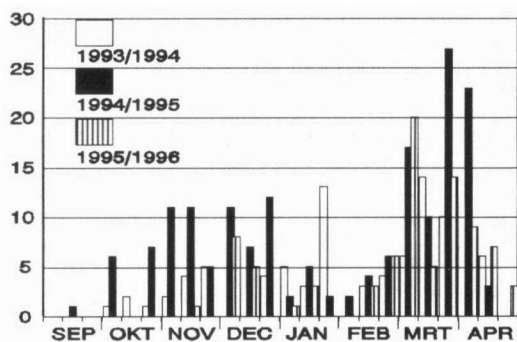
Resultaten

In figuur 1a-c zijn de getelde aantallen Groenlingen per week opgenomen. Tevens is opgenomen het totaal aantal vastgestelde verschillende individuen, (het totaal van gevangen ongeringde en reeds geringde vogels waarbij dubbelvangsten in dezelfde week niet zijn meegeteld). De tellingen van 1993-94 laten begin januari en geheel maart piekjes zien. Tot de jaarwisseling was er een redelijk evenwicht tussen het aantal getelde en gevangen vogels per week. Daarna was het aantal vangsten aanmerkelijk hoger, met een opmerkelijke piek half januari. De weektotalen van de getelde vogels samen was 49 exemplaren en die van de vangsten 115.

1994-95 kende geen duidelijke pieken in de getelde aantallen, alleen van eind december tot half februari waren de aantallen lager dan ervoor en -na (in de eerste week van oktober werd niet geteld). Dit dal komt ook in de aantallen gevangen vogels tot uiting. De aantallen gevangen vogels zijn ook in dit tijdvak over het algemeen hoger dan de getelde aantallen (215 en 142 exemplaren). Hier lijken enkele pieken voor te komen, vooral van eind februari tot begin april.

In 1995-96 was het aantal getelde en gevangen Groenlingen (83 en 104) aanmerkelijk lager dan het voorgaande jaar, vooral door de geringe aantallen tot half februari. Alleen in de eerste twee weken van december was er een piekje in de vangsten dat echter niet tot uiting komt in de tellingen. Eind maart/begin april was er een piekje in de tellingen, terwijl vanaf half februari de soort in redelijke aantallen werd gevangen.

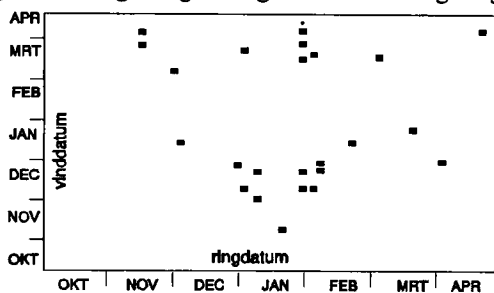
Grote pieken in voor- en najaar van getelde, maar vooral van vangsten van ongeringde vogels zouden een aanwijzing voor doortrek kunnen zijn. In alle drie jaren ontbrak een doortrekkpiek in het najaar. De soort ontbrak in de herfst van 1995 zelfs vrijwel volledig (figuur 2). Hoewel van jaar tot jaar iets verschillend is er in het voorjaar van de eerste maart- tot en met de eerste aprildecade wel sprake van een piek.

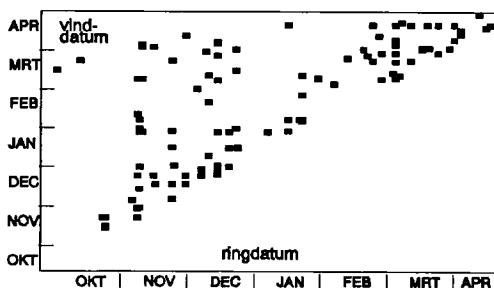
Figuur 2. Totaal aantal gevangen Groenlingen per decade in een tuin in Leek exclusief eerder in dezelfde winter reeds gevangen vogels.

In het algemeen worden doortrekkende zangvogels in hetzelfde seizoen en meestal in volgende seizoenen niet of nauwelijks terugge-

vangen. Een aantal Groenlingen werd wel meer dan één maal gevangen. In figuur 3 zijn ring- en terugvangdatum tegenover elkaar gezet die betrekking hebben op hetzelfde seizoen. Vogels geringd in de eerste maanden van de onderzoeksperioden worden de gehele verdere periode tot in begin april toe teruggevangen, in enkele gevallen vier of vijf maal. Ook vogels teruggevangen in een volgend seizoen geven ring- en terugvangdata over de gehele periode. Alleen van half januari tot begin maart ontbreken hier terugvangsten (figuur 4). In deze periode was het aantal getelde en gevangen vogels echter ook gering.

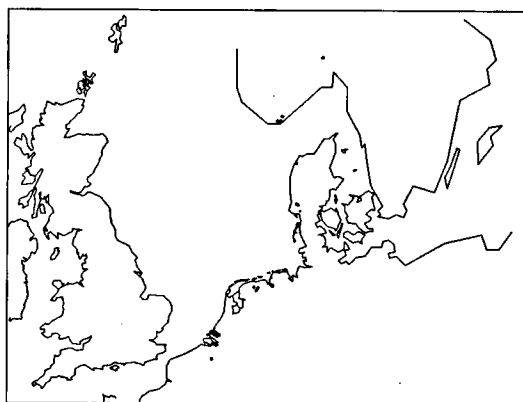
Figuur 3. Ring- en terugvangdata in hetzelfde seizoen van geringde Groenlingen in een tuin in Leek.

Figuur 4. Ring- en terugvangdata in verschillende seizoenen van geringde Groenlingen in een tuin in Leek.

Naast het grote aantal eigen terugvangsten zijn er negen terugmeldingen via het Vogeltrekstation ontvangen (figuur 5). Eén hiervan wijst op weg- of doortrek. Het betreft een vogel geringd op 28 oktober in België die 21 maart daaropvolgend in Leek werd gevangen. Een zestal terugmeldingen geeft een indicatie over de herkomst van de vogels. Een vogel geringd

op 31 maart, werd 8 mei dood gevonden in Zevenhuizen op negen kilometer afstand. De overige vijf werden teruggemeld uit Denemarken (22 april) en Noorwegen (22 april, 2 juli, ? en 15 februari). Dit relatief grote aantal terugmeldingen suggereert dat een aanzienlijk deel van de vogels een Scandinavische oorsprong heeft. De laatstvermelde terugmelding uit Noorwegen is opmerkelijk, omdat deze vogel een jaar later op 26 februari en 4 maart in Leek werd aangetroffen. Dit wijst er op dat individuen in verschillende jaren op verschillende tijdstippen kunnen trekken. De overige twee terugmeldingen uit Nederland hebben betrekking op een raamslachtoffer uit dezelfde winter te Leek en een terugmelding uit de volgende winter uit Kortwoude (Friesland) op dertien kilometer. Deze laatste vogel duidt op rondzwerven in een relatief groot gebied.

Figuur 5. Terugmeldingen van geringde Groenlingen buiten de ringplaats Leek. Van een van de vogels uit Noorwegen ontbreken de ringgegevens nog; deze is ingetekend bij de twee andere terugmeldingen in Zuid-Noorwegen.

In figuur 6 is het gewichtsverloop van de gevangen Groenlingen per decade gegeven. Tot begin november en vanaf begin maart zijn de gemiddelde gewichten van mannen en vrouwen vrijwel gelijk. Daartussen zijn de mannen steeds iets zwaarder. De curve vertoont een grote mate van gelijkenis voor mannen en vrouwen. De wintergewichten lijken iets hoger dan die in najaar en voorjaar. In de eerste en

tweede maartdecade is sprake van een dal, zowel bij de mannen als de vrouwen. Na half april toont de curve een grillig verloop, waarschijnlijk als gevolg van de kleine aantallen.

Discussie

Er is getracht is aan de hand van de combinatie van tellingen in een vast gebied, ringvangsten, terugmeldingen van geringde vogels en gewichtsverloop inzicht te krijgen in de status van de Groenling in Leek, met het idee dat de uitkomsten gelden voor een groter gebied, bijvoorbeeld geheel Groningen.

Het relatief grote aantal terugmeldingen uit Scandinavië ten opzichte van de ene terugmelding in de broedtijd uit de omgeving van Leek doet vermoeden dat het merendeel van de Groenlingen dat buiten de broedtijd wordt aangetroffen in Leek broedvogel uit Scandinavië is. Een aantal feiten spreekt dit tegen. In de eerste plaats zijn de vijf terugmeldingen uit Scandinavië alle het gevolg van inspanningen van ringers. De terugmelding uit Zevenhuizen betreft een dood gevonden vogel. In de wijde omgeving van Leek worden voor zover mij bekend geen Groenlingen gevangen voor het ringonderzoek anders dan eventueel wat toevalsvangsten. Er is derhalve sprake van een ongelijke terugmeldingskans. Ten tweede wees controle van zingende Groenlingen in mei in de omgeving van mijn ringplaats uit, dat een aantal van deze vogels aan dezelfde poot geringd was als waaraan ik de ring aanleg. In redelijkheid kan aangenomen worden dat het vogels betreft die door mij buiten het broedseizoen zijn geringd en derhalve plaatselijke broedvogels zijn. Tenslotte is het grote aantal terugvangsten in verschillende jaren meer een aanwijzing van overwinterende plaatselijke broedvogels dan van plaatstrouw van trekvogels aan een eenmaal gekozen winterkwartier. De terugmelding uit België wijst er op dat in elk geval een deel van de Groenlingen de winter zuidelijker doorbrengt. In de herfst ontbreken pieken in getelde en gevangen aantallen Groenlingen. De piek in maart en begin april duidt echter wel op toevloed van Groenlingen van elders. Het is niet bekend of dit plaatse-

lijke broedvogels zijn die zuidelijker hebben overwinterd, of doortrekkers op weg naar noordelijker gelegen broedgebieden. Deze vogels zullen in de herfst moeten zijn vertrokken of doorgetrokken of in de winter geleidelijk zijn afgezakt naar het zuiden of het westen. Het is zeer goed mogelijk dat dit buiten mijn ringplaats om is gegaan. Met name in de herfst is overal volop voedsel te krijgen, bijvoorbeeld op de algemeen voorkomende rozenbottels. In het voorjaar is het voedsel schaarser en laten de vogels zich mogelijk gemakkelijker verleiden tot de zonnebloempitten op mijn vangplek. Wel is er sprake van een groep Groenlingen die overwintert, wat blijkt uit het grote aantal eigen ringvangsten verspreid over de gehele ringperiode. Daar een deel van deze vogels ook van jaar tot jaar, verspreid over de gehele periode buiten het broedseizoen, wordt teruggevangen, zijn dit vermoedelijk plaatselijke broedvogels.

Dat de waarnemingen en vangsten in mijn tuin niet steeds een goede indicatie zijn van de in de omgeving aanwezige Groenlingen blijkt ook uit het volgende. De gehele winter 1995-96 was op circa 500 meter van mijn huis een slaapplek van enkele tientallen Groenlingen. Desalniettemin was de soort een groot deel van de winter vrijwel afwezig bij mijn huis. Begin februari verhuisden de vogels naar een slaapplek op circa 200 meter van mijn woning. Eind maart waren hier circa 40 Groenlingen aanwezig. Vanaf half februari stegen de aantallen gevangen en getelde Groenlingen in mijn tuin ineens (figuur 1c).

Het lage gewicht in de eerste twee decades van maart van vooral ongeringde, dus nieuwe vogels, zou betrekking kunnen hebben op net aangekomen vogels. Alvorens door te trekken zouden deze vogels opvetten, wat de piek in de gewichten eind maart/begin april zou kunnen verklaren. De gewichtsveranderingen kunnen echter ook een gevolg zijn van het naderende broedseizoen. Enerzijds zullen de vogels in een goede conditie moeten komen voor het broedseizoen. Anderzijds neemt vanaf februari de onderlinge agressie op de voerplaats sterk toe. In april is deze het hevigst.

De vogels kunnen dan niet meer onbeperkt en rustig eten. Verder is er in april al sprake van veel baltsactiviteiten.

Uit het onderzoek is verder gebleken dat het tellen van Groenlingen in een klein gebied een slechte indicatie is voor het aantal vogels dat van het gebied gebruik maakt, zelfs voor een korte periode als een week. Voor een geheel seizoen geldt dit nog veel meer. Maximaal werden in drie seizoenen vijftien vogels tegelijk gezien, in werkelijkheid maakten minimaal 115, 215 en 104 individuen gebruik van het gebied.

Het gevonden beeld over het voorkomen van Groenlingen in mijn tuin in Leek wijkt in een aantal opzichten af van het beeld geschetst door Van den Brink *et al.* (1992) voor de gehele provincie Groningen. Voor het ontbreken in Leek van een doortrekkie in oktober is al een verklaring gegeven. Moeilijker te verklaren is het weinig talrijk voorkomen in december/januari in Leek vergeleken met de pieken voor deze twee maanden voor de gehele provincie. Kennelijk concentreren de vogels zich op andere voedselbronnen. Ondersteuning voor deze stelling kan ook gevonden worden in de aanwezigheid van een slaapplek op 500 meter afstand van mijn tuin zonder dat deze vogels in mijn tuin foerageren. Na januari dalen de aantallen Groenlingen in de gehele provincie weer, terwijl ik juist een toename zie. Enerzijds kan dit het gevolg zijn van de verplaatsing van de slaapplek dicht naar mijn tuin, anderzijds duiden de vangsten van

steeds weer ongeringde vogels op toevloed van vogels van elders. Wanneer er sprake is van een snelle doortrek nemen de waarnemingsmogelijkheden af, terwijl het aantal individuen stijgt. Het lijkt er daarom toch op dat de voorjaars trek plaatsvindt van februari tot en met april.

Samenvatting

Groenlingen die buiten het broedseizoen in Leek worden aangetroffen komen voor een deel uit Scandinavië en zijn voor een deel plaatselijke broedvogels. In elk geval een deel van de plaatselijke broedvogels blijft de gehele winter in de omgeving van Leek. In het voorjaar is er sprake van toevloed van vogels die elders hebben overwinterd. Onduidelijk is of dit plaatselijke broedvogels zijn of doortrekkers op weg naar Scandinavië. Het gewichtsverloop in februari/april zou hiervoor een aanwijzing kunnen zijn hoewel er ook andere verklaringen mogelijk zijn.

Literatuur

- van den Brink H, J Furda, J van Klinken & K van Scharenburg (redactie) 1992. Vogelatlas van Groningen. pp 343-344.
- Westphal D 1981. Zur Variabilität von Körpergewicht und Flügelänge des Grünlings (*Carduelis chloris*) in Berlin. *Die Vogelwarte* 31: 94-101.

Klaas Koopman
Diligencelaan 11, 9351 PR Leek